

**Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije
Sveučilišta u Zagrebu**

Seminar 09

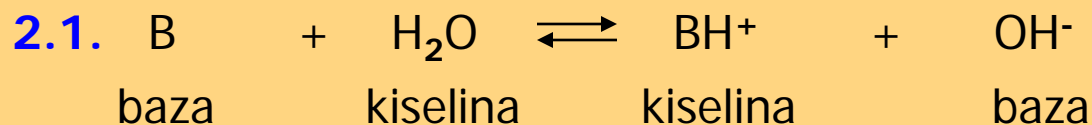
KEMIJSKA RAVNOTEŽA II

Ravnoteže u otopinama elektrolita 2

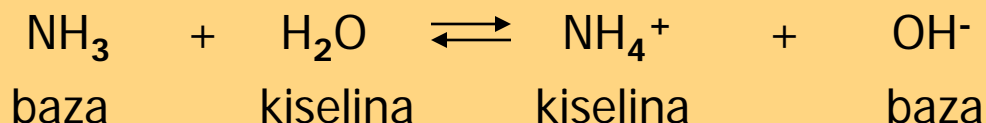
**dr. sc. Biserka Tkalčec
dr. sc. Lidija Furač**

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II

KONJUGIRANE KISELINE I BAZE U VODENOJ OTOPINI

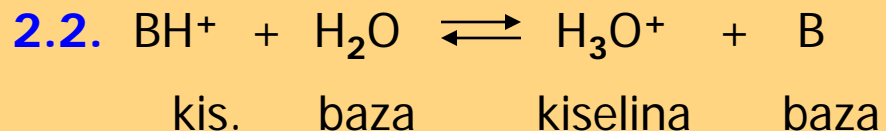
← općenito

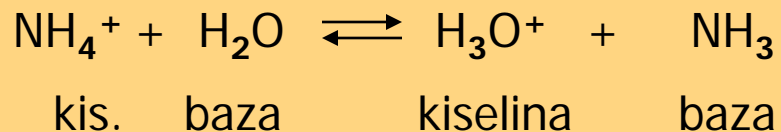
← primjer

BH⁺ = konjugirana kiselina baze B

NH₄⁺ = konjugirana kiselina baze NH₃

← općenito

← primjer

B = konjugirana baza kiseline BH⁺

NH₃ = konjugirana baza kiseline NH₄⁺

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II

a) konstanta ravnoteže 2.1. = konstanta ionizacije konjugirane baze B

$$K_B = \frac{[\text{BH}^+][\text{OH}^-]}{[\text{B}]} = \frac{[\text{BH}^+]K_w}{[\text{B}][\text{H}^+]}$$

b) konstanta ravnoteže 2.2 = konstanta ionizacije konjugirane kiseline BH⁺

$$K_K = \frac{[\text{H}^+][\text{B}^-]}{[\text{BH}^+]}$$

$$K_B = \frac{K_w}{K_K}$$

Konstanta konjugirane baze

$$K_K = \frac{K_w}{K_B}$$

Konstanta konjugirane kiseline

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – hidroliza soli

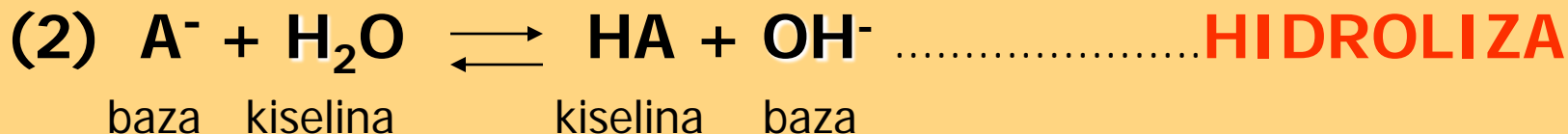
1. Vodene otopine soli, dobivene neutralizacijom jakih baza i slabih kiselina

(1) $\text{MeA} \rightarrow \text{Me}^+(\text{aq}) + \text{A}^-(\text{aq})$ .....potpuna disocijacija, jer je sol (ionski spoj)

- A^- = konjugirana baza slabe kiseline i **jača** baza od vode

voda se ponaša kao kiselina, tj. protondonor

Iz (1)..... $c(\text{A}^-) = c(\text{MeA})$

Iz (2)..... $[\text{OH}^-] = [\text{HA}]$ .....jer je omjer stehiometrijskih koeficijenata = 1 : 1

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – hidroliza soli

- konstanta hidrolize, K_h (ravnoteža (2)):

$$K_h = K_B = \frac{K_w}{K_{HA}} = \frac{[HA][OH^-]}{[A^-]} = \frac{[OH^-]^2}{c(A^-) - [OH^-]}$$

1.) bez aproksimacije: $[OH^-]^2 + K_h \cdot [OH^-] - K_h \cdot c(A^-) = 0 \Rightarrow [OH^-] \Rightarrow pOH \Rightarrow pH$

2.) aproksimativno:

$[OH^-] = [HA] \ll [A^-]$
 $[A^-] \approx c(A^-) = c(\text{MeA}) \Rightarrow K_h = \frac{[OH^-]^2}{c(A^-)} \Rightarrow [OH^-] = \sqrt{K_h \cdot c(\text{MeA})} \Rightarrow pOH \Rightarrow pH$

Kriterij procjene:

1. stupanj hidrolize, $a_h > 3\%$

račun bez aproksimacije

2. stupanj hidrolize, $a_h \leq 3\%$

aproksimativni račun

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – hidroliza soli

- stupanj hidrolize, α :

$$\alpha_h = \frac{c(A^-)_{\text{hidrolizirano}}}{c(A^-)} = \frac{[OH^-]}{c(\text{MeA})}$$

- napomena: Pri računu obratiti pažnju na dvovalentne soli, MeA_2 , u kojima je $c(A^-) = 2 c(\text{MeA}_2)$, npr. $\text{Ca}(\text{CH}_3\text{COO})_2$!!

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – hidroliza soli

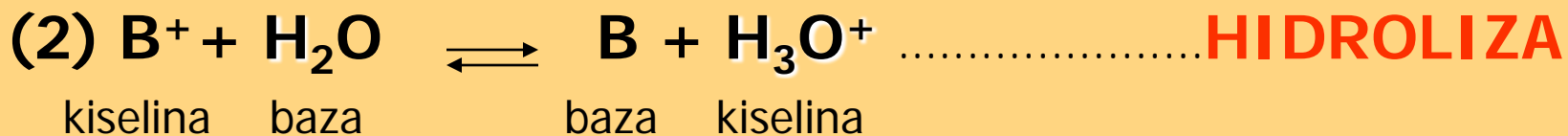
2. Vodene otopine soli, dobivene neutralizacijom jakih kiselina i slabih baza

(1) $BA \rightarrow B^+(aq) + A^-(aq)$ .....potpuna disocijacija, jer je sol (ionski spoj)

B^+ = konjugirana kiselina slabe baze i **jača** kiselina od vode

voda se ponaša kao baza, tj. protonakceptor

Iz (1)..... $c(B^+) = c(BA)$

Iz (2)..... $[H_3O^+] = [H^+] = [B]$ ...jer je omjer stehiometrijskih koeficijenata = 1 : 1

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – hidroliza soli

- konstanta hidrolize, K_h (ravnoteža (2)):

$$K_h = K_K = \frac{K_w}{K_B} = \frac{[B][H^+]}{[B^+]} = \frac{[H^+]^2}{c(B^+) - [H^+]}$$

1.) bez aproksimacije: $[H^+]^2 + K_h \cdot [H^+] - K_h \cdot c(B^+) = 0 \longrightarrow [H^+] \longrightarrow \text{pH}$

2.) aproksimativno:

$[H^+] = [B] \ll [B^+]$
 $[B^+] \approx c(B^+) = c(BA) \longrightarrow K_h = \frac{[H^+]^2}{c(B^+)} \longrightarrow [H^+] = \sqrt{K_h \cdot c(BA)} \longrightarrow \text{pH}$

Kriterij procjene:

1. stupanj hidrolize, $a_h > 3\%$

račun bez aproksimacije

2. stupanj hidrolize, $a_h \leq 3\%$

aproksimativni račun

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – hidroliza soli

- stupanj hidrolize, α :

$$\alpha_h = \frac{c(\text{B}^+)_{\text{hidrolizirano}}}{c(\text{B}^+)} = \frac{[\text{H}^+]}{c(\text{BA})}$$

- napomena: Pri računu obratiti pažnju na dvovalentne soli, B_2A , u kojima je $c(\text{B}^+) = 2 c(\text{B}_2\text{A})$, npr. $(\text{NH}_4)_2\text{SO}_4$!!

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – otopine pufera

OTOPINE PUFERA:

- 1.) Smjesa slabe kiseline i njezine soli s jakim bazom, npr. smjesa HAc i NaAc
- 2.) Smjesa slabe baze i njezine soli s jakim kiselinom, npr. smjesa NH_3 i NH_4Cl

TEMELJNO SVOJSTVO: Dodatkom jake kiseline ili baze (najveća moguća količina ovisi o kapacitetu pufera) u otopinu pufera, pH otopine se značajno ne mijenja.

PRIPREMA:

a) izravno miješanje komponenata smjese

b) djelomična neutralizacija:

- slabe kiseline jakim bazom $\Rightarrow$ jaka baza je mjerodavni reaktant

ili

- slabe baze jakim kiselinom $\Rightarrow$ jaka kiselina je mjerodavni reaktant

c) izravno miješanje dviju soli poliprotone kiseline (npr. NaH_2PO_4 i Na_2HPO_4) i različite druge kombinacije $\Rightarrow$ **nije sadržaj kolegija**

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – otopine pufera

1.) primjer: smjesa HAc i NaAc

reakcije u otopini:

1) $\text{HAc} \xrightleftharpoons[\text{Le Chatélier}]{\text{Le Chatélier}} \text{H}^+ + \text{Ac}^- \dots\dots$ **djelomična** ionizacija slabe kiseline $\rightarrow$ **RAVNOTEŽNA REAKCIJA**

2) $\text{NaAc} \longrightarrow \text{Na}^+ + \text{Ac}^- \dots\dots$ sol, ionski spoj $\rightarrow$ **potpuna** disocijacija
 $c(\text{Ac}^-)_2) = c(\text{NaAc})$

$$K_K = \frac{[\text{H}^+][\text{Ac}^-]}{[\text{HAc}]}$$

$$- [\text{Ac}^-] = [\text{Ac}^-]_1) + c(\text{Ac}^-)_2)$$

$$[\text{Ac}^-]_1) \ll c(\text{Ac}^-)_2) \quad \rightarrow \quad [\text{Ac}^-] \approx c(\text{Ac}^-)_2) = c(\text{NaAc})$$

$$- [\text{HAc}] = c(\text{HAc}) - [\text{H}^+] \approx c(\text{HAc})$$

Za razliku od otopine čiste kiseline, **$[\text{H}^+] \neq [\text{Ac}^-]$**

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – otopine pufera

$$K_K = \frac{[H^+][Ac^-]}{[HAc]} \approx \frac{[H^+]c(Ac^-)}{c(HAc)} = \frac{[H^+]c(NaAc)}{c(HAc)} = \frac{[H^+]n(NaAc)}{n(HAc)}$$

$$[H^+] = K_K \cdot \frac{c(HAc)}{c(Ac^-)} \approx \frac{c(HAc)}{c(NaAc)} = \frac{n(HAc)}{n(NaAc)}$$

Omjer koncentracija slabe kiseline i njezine soli određuje pH puferske otopine.

- povećanje koncentracije soli u kiselj puferskoj otopini:

$c(Ac^-) \nearrow \Rightarrow \frac{c(HAc)}{c(Ac^-)} \searrow \Rightarrow [H^+] \searrow \Rightarrow pH \nearrow \Rightarrow$ kiselost otopine se proporcionalno smanji

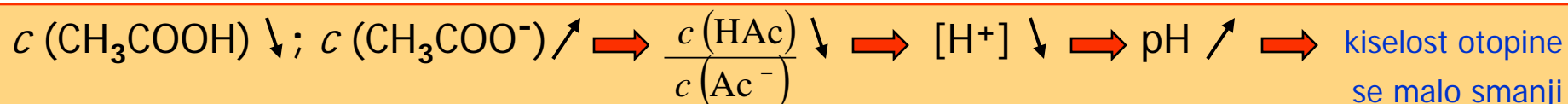
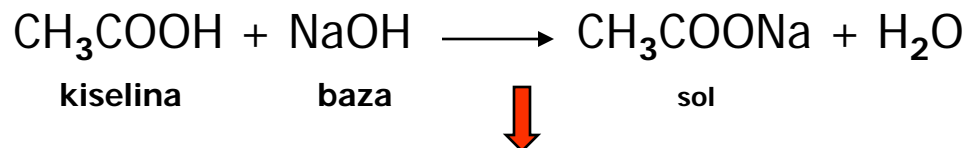
- povećanje koncentracije slabe kiseline u kiselj puferskoj otopini:

$c(HAc) \nearrow \Rightarrow \frac{c(HAc)}{c(Ac^-)} \nearrow \Rightarrow [H^+] \nearrow \Rightarrow pH \searrow \Rightarrow$ kiselost otopine se proporcionalno povećava

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – otopine pufera

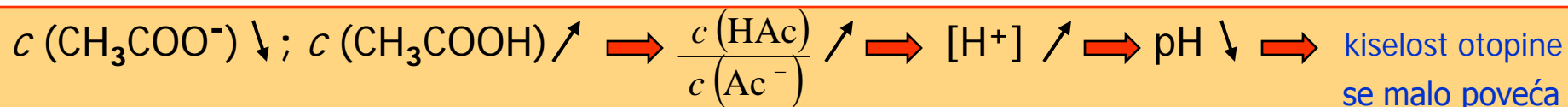
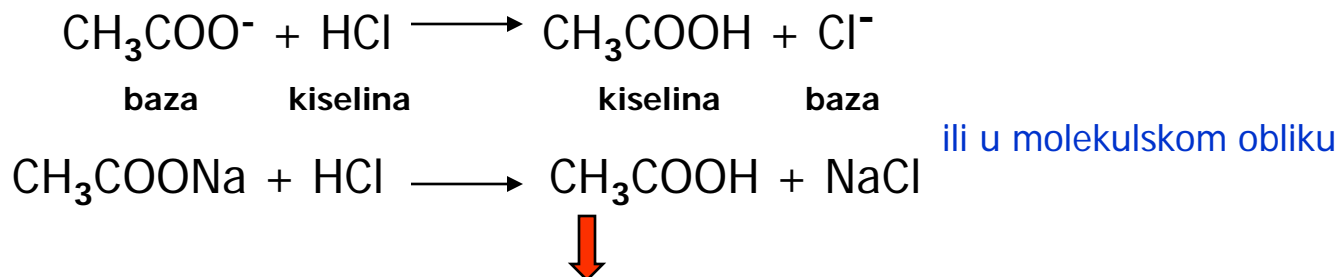
a) Dodatak jake baze u kiselu puferску otopinu:

jaku bazu neutralizira slaba kiselina u puferскоj otopini:

b) Dodatak jake kiseline u kiselu puferскую otopinu:

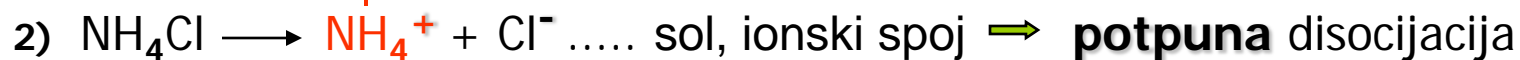
jaku kiselinu neutralizira konjugirana baza slabe kiseline (anion slabe kiseline) u otopini, prisutna u značajnoj količini zbog potpuno disocirane soli (jedn.2):

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – otopine pufera

2.) primjer: smjesa NH_3 i NH_4Cl

reakcije u otopini:

$$c(\text{NH}_4^+)_{2)} = c(\text{NH}_4\text{Cl})$$

$$K_B = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{Cl}^-]}{[\text{NH}_3]}$$

$$- [\text{NH}_4^+] = [\text{NH}_4^+]_{1)} + c(\text{NH}_4^+)_{2)}$$

$$[\text{NH}_4^+]_{1)} \ll c(\text{NH}_4^+)_{2)} \rightarrow [\text{NH}_4^+] \approx c(\text{NH}_4^+)_{2)} = c(\text{NH}_4\text{Cl})$$

$$- [\text{NH}_3] = c(\text{NH}_3) - [\text{OH}^-] \approx c(\text{NH}_3)$$

Za razliku od otopine čiste baze, **$[\text{OH}^-] \neq [\text{NH}_4^+]$**

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – otopine pufera

$$K_B = \frac{[\text{NH}_4^+][\text{OH}^-]}{[\text{NH}_3]} \approx \frac{c(\text{NH}_4^+)[\text{OH}^-]}{c(\text{NH}_3)} = \frac{[\text{OH}^-]c(\text{NH}_4^+)}{c(\text{NH}_3)} = \frac{[\text{OH}^-]n(\text{NH}_4^+)}{n(\text{NH}_3)}$$

$$[\text{OH}^-] = K_B \cdot \frac{c(\text{NH}_3)}{c(\text{NH}_4^+)} \approx \frac{c(\text{NH}_3)}{c(\text{NH}_4\text{Cl})} = \frac{n(\text{NH}_3)}{n(\text{NH}_4\text{Cl})}$$

Omjer koncentracija slabe baze i njezine soli određuje pH puferske otopine.

- povećanje koncentracije soli u lužnatoj puferskoj otopini:

$c(\text{NH}_4^+) \nearrow \Rightarrow \frac{c(\text{NH}_3)}{c(\text{NH}_4^+)} \searrow \Rightarrow [\text{OH}^-] \searrow \Rightarrow [\text{H}^+] \nearrow \Rightarrow \text{pH} \searrow \Rightarrow$ kiselost otopine se proporcionalno povećava

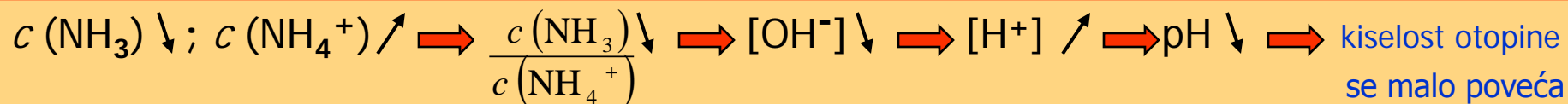
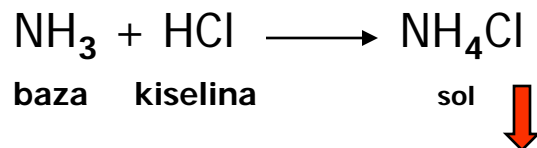
- povećanje koncentracije slabe baze u lužnatoj puferskoj otopini:

$c(\text{NH}_3) \nearrow \Rightarrow \frac{c(\text{NH}_3)}{c(\text{NH}_4^+)} \nearrow \Rightarrow [\text{OH}^-] \nearrow \Rightarrow [\text{H}^+] \searrow \Rightarrow \text{pH} \nearrow \Rightarrow$ kiselost otopine se proporcionalno smanji

KEMIJSKA RAVNOTEŽA II – otopine pufera

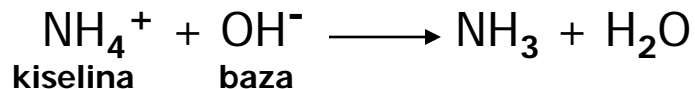
a) Dodatak jake kiseline u lužnatu puferску otopinu:

jaku kiselinu neutralizira slaba baza u puferскоj otopini:

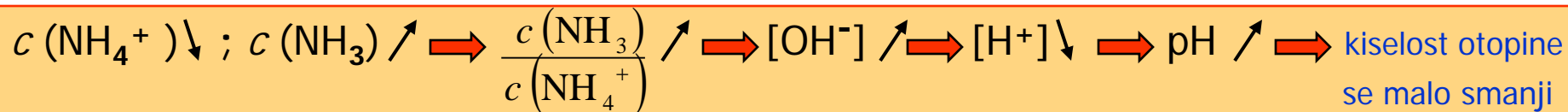
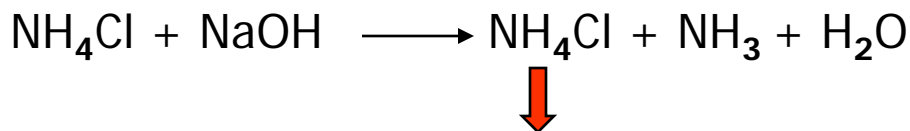

b) Dodatak jake baze u lužnatu puferскую otopinu:

jaku bazu neutralizira konjugirana kiselina slabe baze (kation slabe baze) u otopini, prisutna u značajnoj količini zbog potpuno disocirane soli (jedn.2):

ili u molekulskom obliku

Domaća zadaća

1. M. Sikirica, Stehiometrija:

zadatci: 10.22.; 10.22.; 10.35.; 10.36.; 10.41.; 10.43.; 10.44.; 10.45.

Napomena za 10.35. i 10.36.: Kiseline (baze) su monoprotanske (jednovalentne), a u točki ekvivalencija je kiselina (baza) potpuno neutralizirana.

2. I. Filipović, Opća i anorganska kemija I:

zadatci: 9.3.17.; 9.3.19.; 9.3.20.

- Izračunajte pH otopine natrijeva hipoklorita (NaClO), ako je maseni udio NaClO u otopini, $w = 10\%$, a gustoća otopine je $1,2 \text{ kg/L}$. Konstanta hipokloritne kiseline je, $K(\text{HClO}) = 3,2 \cdot 10^{-8} \text{ M}$. **R:** $\text{pH} = 10,85$.
- Izračunajte masu amonijevog perklorata u 250 mL otopine, ako je pH te otopine, $\text{pH} = 5,11$. Konstanta ionizacije amonijaka je, $K(\text{NH}_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} \text{ M}$; **R:** $m = 3 \text{ g}$.
- U otopini kalijevog cijanida koncentracije $c = 0,2 \text{ M}$ izmjeren je $\text{pH} = 11,2$. Izračunajte konstantu ionizacije slabe cijanovodične kiseline HCN .
R: $K(\text{HCN}) = 7,96 \cdot 10^{-10} \text{ M}$.
- Izračunajte: **a)** volumen sumporne kiseline, $c(\text{H}_2\text{SO}_4) = 0,25 \text{ M}$, potreban za potpunu neutralizaciju $1,0 \text{ L}$ otopine amonijaka, $c(\text{NH}_3) = 1 \text{ M}$ i **b)** pH otopine nakon neutralizacije. $K(\text{NH}_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} \text{ M}$.
R: **a)** $V(\text{H}_2\text{SO}_4) = 2,0 \text{ L}$; **b)** $\text{pH} = 4,85$.

Domaća zadaća - nastavak

7. Izračunajte pH otopine koja se dobije miješanjem 400 cm³ octene kiseline, $c(\text{CH}_3\text{COOH}) = 0,5 \text{ M}$ i 200 cm³ otopine natrijeva acetata, $c(\text{CH}_3\text{COONa}) = 1 \text{ M}$. $K(\text{CH}_3\text{COOH}) = 1,75 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: pH = 4,76.**
8. Izračunajte masu amonijeva klorida koju treba dodati u 250 cm³ otopine amonijaka, $w(\text{NH}_3) = 5 \%$, $\rho(\text{NH}_3)_{\text{otopina}} = 0,98 \text{ g cm}^{-3}$, da bi se dobila puferska otopina čiji pH = 9,8. $K(\text{NH}_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: $m(\text{NH}_4\text{Cl}) = 10,36 \text{ g}$.**
9. Izračunajte pH otopine koja je pripravljena otapanjem 17,28 g čvrstog kalijeva hidroksida u 3 litre otopine octene kiseline, $c(\text{CH}_3\text{COOH}) = 0,25 \text{ M}$. $K(\text{CH}_3\text{COOH}) = 1,75 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: pH = 4,6.**
10. Izračunajte za koliko će se promijeniti pH otopine koja sadrži amonijak, $c(\text{NH}_3) = 0,1 \text{ M}$ i amonijev sulfat $c((\text{NH}_4)_2\text{SO}_4) = 0,05 \text{ M}$, ako se u 100 cm³ te otopine doda **a)** 10 cm³ otopine NaOH, $c(\text{NaOH}) = 0,2 \text{ M}$, **b)** 10 cm³ otopine H₂SO₄, $c(\text{H}_2\text{SO}_4) = 0,1 \text{ M}$. $K(\text{NH}_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: a) $\Delta\text{pH} = 0,18$; b) $\Delta\text{pH} = 0,18$.**
11. Izračunajte volumen otopine klorovodične kiseline, $c(\text{HCl}) = 0,5 \text{ M}$, koji treba dodati u 200 mL otopine koja sadrži octenu kiselinu i natrijev acetat jednakih koncentracija, $c(\text{CH}_3\text{COOH}) = c(\text{CH}_3\text{COONa}) = 1 \text{ M}$, da bi se pH otopine promijenio za 0,02 pH jedinice. $K(\text{CH}_3\text{COOH}) = 1,75 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: $V(\text{HCl}) = 10 \text{ cm}^3$.**

Zadatci za vježbu - nastavak

1. Izračunajte pH otopine amonijevog sulfata, ako je maseni udio te soli u otopini, $w = 0,04$, a gustoća otopine je $1,02 \text{ g/mL}$. Konstanta baze amonijaka je, $K(\text{NH}_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: pH = 4,71.**
2. U otopini amonijevog nitrata izmjeren je pH = 5,1. Izračunajte masenu koncentraciju soli u otopini. $K(\text{NH}_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: $\gamma = 8,56 \text{ g/L}$.**
3. Izračunajte pH otopine koja sadrži barijev acetat masene koncentracije 120 g/L . Konstanta ionizacija octene kiseline je, $K(\text{CH}_3\text{COOH}) = 1,75 \cdot 10^{-5} \text{ M}$.
R: pH = 9,4.
4. Izračunajte pH otopine koja sadrži 10 g natrijevog nitrita u 150 mL otopine. Konstanta ionizacije dušikaste kiseline je, $K(\text{HNO}_2) = 4 \cdot 10^{-4} \text{ M}$.
R: pH = 8,7.
5. Izračunajte pH otopine anilin hidrogenklorida ($\text{C}_6\text{H}_5\text{NH}_3\text{Cl}$) množinske koncentracije, $c = 0,5 \text{ M}$. Anilin, $\text{C}_6\text{H}_5\text{NH}_2$, je slaba baza, a anilin hidroklorid je sol te baze. $K(\text{C}_6\text{H}_5\text{NH}_2) = 3,8 \cdot 10^{-10} \text{ M}$. **R: pH = 2,44.**

Uputa: anilin se ponaša u vodi kao amonijak:

Sol disocira prema sljedećoj jednadžbi: $\text{C}_6\text{H}_5\text{NH}_3\text{Cl} \rightarrow \text{C}_6\text{H}_5\text{NH}_3^+ + \text{Cl}^-$

Zadatci za vježbu - nastavak

6. Izračunajte konstantu ionizacije anilina ($C_6H_5NH_2$), ako pH otopine anilin hidrogenklorida množinske koncentracije, $c(C_6H_5NH_3Cl) = 0,5$, iznosi $pH = 2,44$. (Uputa kao za zadatak 5.). **R:** $K(C_6H_5NH_2) = 3,8 \cdot 10^{-10} M$.
7. Izračunajte: **a)** volumen otopine natrijeva hidroksida množinske koncentracije, $c(NaOH) = 0,2 M$, potreban za potpunu neutralizaciju 20 mL otopine octene kiseline, $c(CH_3COOH) = 0,05 M$ i **b)** pH otopine nakon neutralizacije. $K(CH_3COOH) = 1,75 \cdot 10^{-5} M$. **R:** **a)** $V(NaOH) = 5,0 mL$; **b)** $pH = 8,68$.
8. Izračunajte za koliko se promijeni pH otopine amonijaka, $c(NH_3) = 1,5 M$, ako se u 200 mL otopine doda 5 g amonijeva klorida. $K(NH_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} M$. **R:** $\Delta pH = 1,96$.
9. Izračunajte množinu klorovodične kiseline koju je potrebno dodati u otopinu koja sadrži 1,2 mol amonijaka, da bi se dobila puferska otopina čiji $pH = 9,7$. $K(NH_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} M$. **R:** $n(HCl) = 0,304 mol$.
10. Izračunajte masu natrijeva hidroksida koju je potrebno dodati u 250 cm³ otopine koja sadrži amonijak, $c(NH_3) = 0,5 M$ i amonijev klorid, $c(NH_4Cl) = 1,0 M$, da bi se pH otopine promijenio za 0,6 pH jedinice. $K(NH_3) = 1,7 \cdot 10^{-5} M$. **R:** $m(NaOH) = 5 g$.

Zadatci za vježbu - nastavak

11. Izračunajte za koliko će se promijeniti pH otopine koja sadrži octenu kiselinu, $c(\text{CH}_3\text{COOH}) = 0,020 \text{ M}$ i natrijev acetat $c(\text{CH}_3\text{COONa}) = 0,015 \text{ M}$, ako se u 10 cm^3 te otopine doda **a)** $10 \mu\text{mol HCl}$, **b)** $10 \mu\text{mol NaOH}$.
 $K(\text{CH}_3\text{COOH}) = 1,75 \cdot 10^{-5} \text{ M}$. **R: a) $\Delta\text{pH} = 0,05$; b) $\Delta\text{pH} = 0,05$.**